Arbetslösas anspråk och anspråkens betydelse för chansen att få ett bra jobb

AV MARGARETA BOLINDER

Utflödet från arbetslöshet till arbete har tidigare främst studerats med avseende på vad som påverkar de arbetslösas jobbchanser. Vad beträffar det individuella beteendets betydelse för chansen att få ett jobb har bl a de arbetslösas sökbeteende och anspråksnivåer varit föremål för forskarnas intresse. Ifråga om sökbeteendet är det främst intensiteten i arbetssökandet som fokuserats (se t ex Albrecht, Holmlund & Lang 1989, Harkman & Jansson 1995, Åberg 1996b). Även olika sökmetoders betydelse för chansen att hitta ett jobb har studerats (Bolinder 1999). Resultaten från den studien visar emellertid att individers beteenden spelar mindre roll än deras personlighetsegenskaper. T ex är det facklärda arbetare, högre tjänstemän och de med erfarenhet i sökt yrke, samt korttidsarbetslösa som får jobb i större utsträckning än andra grupper. Den lokala arbetsmarknaden spelar också stor roll. Arbetslöshetsersättningen och dess inverkan på såväl sökintensitet som accepterande av jobberbjudanden har även studerats. Carling (1996:331) menar att det finns ett visst stöd för att en hög ersättningsnivå ökar de arbetslösas möjlighet att invänta ett jobb som motsvarar deras anspråk eftersom utflödet till jobb ökar vid tidpunkten för utförsäkring (se även Carling, Holmlund & Vejsiu 1999:22). Åberg (1999:12) visar dock i en studie att de arbetslösas anspråk inte påverkar deras jobbchanser när hänsyn tas till faktorer som avser att fånga in variationer i de arbetslösas objektiva jobbchans. Syftet i denna undersökning är, till skillnad från ovan refererade studier, att studera vad som påverkar de arbetslösas anspråk samt studera vad anspråken betyder för de arbetslösas möjligheter att få bra jobb. Detta är intressant att studera eftersom

---

Margareta Bolinder är doktorand vid sociologiska institutionen i Umeå. Hon intresserar sig främst för frågor rörande arbetslösas sökbeteende och deras jobbchanser.

ett vanligt argument i debatten är att höga anspråk reducerar de arbetslösas möjligheter att få jobb. Vi skall särskilt studera om höga anspråk ökar de arbetslösas chanser att få bra jobb när de väl får jobb.

Betydelsen av att ha ett jobb

Johansson (1999:168) visar att arbete värderas högt i Sverige och att denna värdering är stabil även om individer blir arbetslösa (se även Johansson m fl 1996:22). Jahoda (1982:39) menar att lönearbete fyller såväl *ekonomiska* som *sociala* behov. Vi kan anta att ett lönearbete är eftersträvansvärt för de flesta eftersom det tillgodoser sådana behov (se t ex Jackson 1994:119-120). Lönearbetets särställning i det moderna samhället bidrar till att individers identitet i stor utsträckning baseras på deras position på arbetsmarknaden. Reguljära arbeten ger t ex individer inträde i sociala sammanhang där de kan identifiera sig med andra individer (se Jahoda 1982:25). Även om individer kan få sina sociala behov tillgodosedda genom andra aktiviteter betraktas arbetet som en norm och det tillfredsställer individuella behov som endast ett arbete kan fylla. Empiriska studier visar att arbetets ekonomiska respektive sociala värde varierar med såväl de arbetslösas psykiska välbefinnande (Nordenmark & Strandh 1999:13) som deras förhållningssätt till arbetslöshet (Åberg 1996a:118-121). Det är därför rimligt att anta att även de arbetslösas anspråk påverkas av de värden arbetet är förknippat med. Allt annat konstant borde anspråken vara lägst då både de ekonomiska och sociala behoven av att ha ett arbete är starka.

Anspråkens individuella och strukturella betingelser

Det individuella beteendets betydelse för chansen att få ett jobb har betonats främst inom den nationalekonomiska arbetslöshetsforskningen. Vid sidan av sökbeteendet har de arbetslösas anspråk, d v s de krav de arbetslösa ställer för att de ska acceptera ett erbjudande om jobb, haft en framskjutande roll i arbetslöshetsdebatten. Vi kan anta att de arbetslösas anspråk påverkas av såväl *individens motivation* (individuella betingelser) som *reella möjligheter* (strukturella betingelser) *att få jobb* eftersom individer interagerar med sin omgivning. Viljan att söka och acceptera ett jobb påverkar förmodligen vilket jobb denne får, men de arbetslösa har emellertid olika förutsättningar att söka och erbjudas arbete.

Det är främst de arbetslösas ekonomiska anspråk som varit föremål för forskarnas intresse. Reservationslönen, d v s den lägsta lön de arbetslösa är villiga att

acceptera för att ta ett jobb, är central i detta sammanhang (se t ex Atkinson & Micklewright 1991, Björklund m fl 1996:279-283). Den anses variera med nivån på arbetslöshetsersättningen (se t ex Edin & Holmlund 1994:42, Harkman 1997:74). Ett underliggande antagande är att de som har hög ersättning också har höga löneanspråk eftersom den höga ersättningen ger dem möjlighet att invänta ett jobb som motsvarar deras krav. Vi kan anta att förlusten av ett arbete drabbar individer olika beroende på deras ekonomiska belägenhet. De med ersättning från a-kassa kan i större utsträckning antas få bra jobb eftersom de förmodligen har bättre *ekonomiska möjligheter* att invänta ett sådant jobb. Högavlönade kompenseras i lägre grad när de blir arbetslösa p g a att det finns ett ersättningstak i a-kassesystemet (jmf Näringsdepartementet 1999). Däremot kan de ha haft möjlighet att lägga grunden till en ekonomisk buffert och ha ett bättre ekonomiskt utgångsläge att hantera arbetslöshet än t ex lågavlönade. De arbetslösa har också av andra skäl olika tillgång till ekonomiska resurser. Äldre och gifta/sammanboende har förmodligen bättre ekonomi än t ex ungdomar och ensamstående småbarnsföräldrar och därmed bättre möjlighet att hantera det ekonomiska avbräck som arbetslöshet för med sig. Vi kan anta att de som har svaga ekonomiska behov, d v s de som är minst beroende av ett arbete p g a ekonomiska skäl, har höga anspråk givet allt annat lika. Ett rimligt antagande är därför att en relativt god hushållsekonomi ökar de arbetslösas möjlighet att invänta ett jobb som motsvarar deras anspråk.

Hög *arbetsmotivation* ökar chansen att få jobb (se t ex Bolinder 1999:58, Åberg 1999:12). Bolinder (1999:56) visar att även de arbetslösas *sökbeteende* påverkas av viljan att arbeta (se även Bolinder 1998:17). Sökbeteendet antas ofta påverka de arbetslösas chanser att få jobb. Antagandet har fått visst empiriskt stöd (Albrecht m fl 1989:424), men också studier som visar motsatsen förekommer (Bolinder 1999:61, Harkman & Jansson 1995:20, Åberg 1997:30). Vi kan därför anta att de som har svaga sociala behov, d v s de som är minst motiverade att arbeta, ställer höga krav för att de ska acceptera erbjudanden om jobb.

I skenet av att individer interagerar med sin omgivning är det även rimligt att anta att de arbetslösas anspråk varierar med deras möjlighet att få jobb. Vi kan därför anta att viljan att få ett jobb varierar med såväl *individers sociala situation* som *arbetsmarknadens utseende*. T ex finner Löfström & Löwander (1991:53) i en regional studie att kvinnor är mindre benägna att flytta än män och därför kan ha lägre anspråk på jobben (se även Gallie & Vogler 1994:151). Ett

annat exempel är att sannolikheten att få jobberbjudanden ökar de arbetslösas reservationslön (Harkman 1997:74, Devine & Kiefer 1991:76). Vi kan därför anta att de som har goda möjligheter att få ett jobb har höga anspråk. Därför borde även de faktorer som förklarar chansen att få ett jobb vara relaterade till de arbetslösas anspråk.

En grundläggande strukturell betingelse för att få ett jobb är naturligtvis *tillgången på jobb*. *Hög arbetslöshet* försämrar de arbetslösas jobbchanser genom ökad konkurrens om lediga jobb vilket kan bidra till att de i större utsträckning accepterar jobb som inte motsvarar deras anspråk. *Kontakter på arbetsmarknaden* kan vara en annan faktor. Ett fenomen som uppmärksammats under senare år är att många av de arbetslösa som får jobb återanställs, d v s de får jobb hos en tidigare arbetsgivare (se t ex Harkman & Jansson 1995:1, Jansson 1999). Svensson (1996:8) visar i en studie att återanställningar ofta rör sig om vikariat, säsongsjobb och tillfälliga anställningar. De är dessutom vanligast inom kommuner och landsting. En annan aspekt av betydelse på den svenska arbetsmarknaden är att de interna arbetsmarknaderna spelar stor roll (se le Grand 1989:209). Det påverkar vilka vakanser de arbetslösa i realiteten har möjlighet att konkurrera om. Vidare skiljer sig de arbetslösa åt med avseende på individuella egenskaper, utbildning och arbetslivserfarenhet. Tillgången på jobb ser också olika ut för kvinnor och män eftersom *arbetsmarknaden är könssegregerad* såväl horisontellt som vertikalt (se t ex Jonung 1993, Jonung 1997, Nermo 1997, Nilsson 1988). Det medför att män och kvinnor tenderar att söka arbete på olika delarbetsmarknader. Atypiska jobb, d v s jobb som skiljer sig på något eller några sätt från den traditionella sysselsättningen som heltidsjobb, helårsanställning och fast anställning, är vanligare inom kvinnodominerade områden (se Persson 1997:251). Att kvinnor övergår till tidsbegränsade jobb i större utsträckning än män är empiriskt belagt (se AMS 1996:10[1], Levin 1998:134, Meulders & Tytgat 1989:196, Nollen 1996:580). Vad beträffar arbetsgivarnas rekryteringsbeteende, visar Behrenz & Delander (1996:40) i en studie att arbetsgivares urvalsbeteende missgynnar t ex kvinnor, invandrare respektive äldre genom s k statistisk diskriminering, d v s individer bedöms utifrån den kunskap man anser sig ha om en viss grupp.

Vad man kan mena med individuella anspråk och bra jobb

De *anspråk* som de arbetslösa kan ställa för att acceptera ett erbjudande om jobb

är för det första krav på att få ett jobb som motsvarar deras kompetens. Detta anspråk torde påverkas av såväl utbildning som tidigare erfarenhet från arbetslivet. För det andra skiljer sig de arbetslösas anspråk med avseende på hur motiverade de är att flytta för att få ett nytt jobb. Det hör nära samman med de arbetslösas familjesituation. I de fall där den arbetslöses partner är fast förankrad på den lokala arbetsmarknaden kan det vara svårare att flytta från orten. För det tredje har framförallt individens ekonomiska anspråk lyfts fram i debatten under 1990-talet som en bidragande orsak till de senare årens höga arbetslöshetsnivåer. Ett vanligt argument är att ersättningsnivån i a-kassan är för hög vilket antas höja de arbetslösas löneanspråk och indirekt förlänga deras tid i arbetslöshet (se t ex Edin & Holmlund 1994).

I denna studie kommer åtskillnaden mellan bra respektive dåliga jobb ur individens synvinkel att ges en central roll. Ett första kriterium på om jobbet är bra eller dåligt är *anställningens stabilitet*. Tidsbegränsade jobb är som regel att betrakta som sämre än fasta. Aronsson & Göransson (1997:197) visar i en studie att nästan 60 procent av de tillfälligt anställda inom önskat yrke föredrar att byta till ett fast jobb i ett icke önskat yrke (se även Sehlstedt & Schröder 1989:171[2], Berlin 1995:7, Berlin 1997:3). Tillfälliga anställningar tenderar även att bidra med lägre lön, färre belöningar och sämre utvecklingsmöjligheter än fasta jobb (Nollen 1996:580)[3]. Ett andra kriterium på om ett jobb ska betraktas som dåligt eller bra är hur väl det *motsvarar individens kompetens*. Till skillnad från det förra kriteriet är detta i viss mån subjektivt, d v s det påverkas både av jobbets karaktär och individens kompetens men också i viss mån av individens anspråk. Vi finner det dock rimligt att anta att individen är en god bedömare av sin egen kompetens och antar i denna studie att ett jobb som av individen bedöms motsvara dennes kompetens är ett bra jobb. Ett tredje kriterium på bra respektive dåliga jobb är *lönen* i nuvarande arbete. Ett jobb med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete betraktas som ett bra jobb och motsatsen betraktas som ett dåligt.

Data och metod

Det empiriska materialet består av två datamaterial, insamlade med hjälp av telefonintervjuer vid två olika tidpunkter[4], med samma individer. Urvalet är ett tvärsnittsurval av alla arbetslösa vid en given tidpunkt. Urvalet gjordes i början av 1996 och bestod från början av 3 500 slumpmässigt utvalda arbetslösa ur arbets-

marknadsstyrelsens HÄNDEL-databas. Den första intervjun genomfördes i mars 1996. I slutet av 1997 genomfördes en uppföljningsintervju med dem som var arbetslösa eller i åtgärd vid första intervjutillfället (bortfallen redovisas i *appendix*).

Intervjuerna berörde områden som t ex ekonomi, arbetsmotivation, psykiskt välbefinnande, framtidstro, anspråksnivå och sökbeteende. Data från den första intervjun har kompletterats med data från HÄNDEL-databasen om t ex registreringstider (tidpunkten för registrering vid arbetsförmedling), yrkeserfarenhet, utbildning, handikapp, medborgarskap, kön och nivå på arbetslöshetsersättning. I den andra intervjun kompletterades den första intervjun med frågor om bl a utflödet ur arbetslöshet.

I denna studie mäts de arbetslösas *anspråk* med kvalifikationskrav, löneanspråk (reservationslön) och lokal förankring (se *appendix*). *Karaktären på jobben* studeras i huvudsak med utgångspunkt från anställningens stabilitet (tidsbegränsad respektive fast anställning) samt om jobbet uppfyller individuella anspråk ifråga om kompetens respektive om lönen i det nuvarande jobbet motsvarar lön i tidigare arbete (se *appendix*).

De oberoende variabler som ingår i analysen kan i grova drag delas i motivationsrelaterade- och strukturella faktorer. De *motivationsrelaterade faktorerna* avser att mäta de arbetslösas anspråk (kvalifikationskrav, löneanspråk och lokal förankring), sökbeteende vid det första intervjutillfället, arbetsmotivation, psykiskt välbefinnande, ekonomisk situation (för en närmare beskrivning av nämnda variabler se *appendix*) samt ekonomisk ersättning (a-kassa/ingen ersättning[5]). De *strukturella faktorerna* är kön[6], ålder, civilstånd, medborgarskap, utbildningsnivå, erfarenhet i sökt yrke, utbildning i sökt yrke, arbetshandikapp, klass, registreringstid (innevarande sökperiod), anställningsförväntan (att förvänta sig att få en anställning hos en tidigare eller en ny arbetsgivare), sysselsättning före arbetslöshet, lokal arbetsmarknad (procent arbetslösa) samt predicerad jobb-chans[7].

Analysen av data genomförs med hjälp av bivariata analyser, logistiska regressioner och linjära regressioner. Vid logistisk och linjär regression redovisas b-koefficienter. Referensgruppens (ref) b-koefficient är noll. Ett värde under noll innebär en lägre risk och ett värde över noll en högre risk än jämförelsegruppen att t ex få ett bra jobb.

Fasta anställningar och jobb som motsvarar individens kompetens respektive

ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete utgör i denna studie indikatorer på *bra jobb*. I motsats till dessa betraktas tillfälliga jobb, jobb som inte motsvarar individens kompetens respektive jobb med en lägre lön än tidigare arbete som dåliga jobb ur individens synvinkel.

För att testa validiteten i de valda måtten på bra jobb kommer kriterierna på bra respektive dåliga jobb att studeras i förhållande till hur det psykiska välbefinnandet har förbättrats efter övergången från arbetslöshet till ett arbete.

Empiriska studier visar att övergången från arbetslöshet till arbete påverkar de arbetslösas psykiska välbefinnande i en positiv riktning (se t ex Burchell 1994:206-207). Förbättringens omfattning beror dock av jobbets karaktär. En norsk studie visar att de som får jobb under osäkra förhållanden mår lika dåligt som de arbetslösa (Halvorsen 1998:239). Det finns även andra studier som visar att de som får bra jobb mår bättre än de som får andra jobb (Burchells 1994:206-207, Feather 1989:211, Strandh 2000).

Analysen visar att av de arbetslösa som har fått ett jobb förbättras det psykiska välbefinnandet mest för de som har fått ett fast jobb (se *tabell* 1). Det stöder Burchells (1994:206-207) studie som har visat att de som får stabila jobb mår bättre än de som får jobb med otrygga anställningsförhållanden (jmf Halvorsen

Tabell 1 Linjär regression (b-koefficienter). Sambandet mellan arbetssituation och en förbättring av det psykiska välbefinnandet[1].

	En förbättring av det psykiska välbefinnandet
Arbetssituation	
Anställningens stabilitet (Tidsbegränsad anställning ref)	
Fast anställning	1,76**
Jobbet motsvarar individens kompetens (Nej ref)	
Ja	-0,02
Ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete (Nej ref)	
Ja	-1,03
Har ej förvärvsarbetat tidigare/övriga	1,79*
Konstant	2,43***
Adjusted R^2	0,04
N=440	

Signifikansnivåer ***= 0,001 **= 0,01 *= 0,05.

[1] En förbättring av det psykiska välbefinnandet (enligt index definierat i *bilaga*) mellan det första och det andra intervjutillfället.

1998:239, Strandh 2000). Resultatet tyder på att speciellt en fast anställning är ett acceptabelt mått på att jobbet är bra ur individens synvinkel. Det stämmer väl överens med Berlins (1995:7, 1997:3) studier som visar att ett fast jobb eftersträvas av de flesta (jmf Sehlstedt & Schröder 1989:171). Det är även värt att notera att de som inte har uppgivit lön i tidigare arbete mår bättre när de får jobb än övriga[8].

Vad påverkar de arbetslösas anspråk?

Det är i synnerhet vad som bestämmer sannolikheten att ha höga anspråk som är intressant att studera eftersom ett vanligt argument i debatten är att de arbetslösa har för höga anspråk och att det bidrar till att de inte får jobb. Vi kan anta att de arbetslösas vilja att få ett jobb påverkas av hur de värderar arbetet och att det i sin tur påverkar deras anspråk.

Höga anspråk mäts här med variablerna mycket höga kvalifikationskrav, mycket stark lokal förankring respektive löneanspråk (se *tabell* 2). I de inledande avsnitten formulerades en del hypoteser om vad som påverkar anspråken. De förklarande faktorerna delades där in i behovsrelaterade faktorer (motivationsrelaterade faktorer) och sociala– respektive arbetsmarknadsrelaterade faktorer (strukturella faktorer). Därför kommer analysen att genomföras i två steg där variabler som avser att mäta individers behov av att få ett arbete och variabler som avser att fånga variationer i de arbetslösas objektiva möjlighet att få ett jobb påförs modellen successivt. Individens motivation delas i analyserna in i ekonomiskt betingad motivation som avser att spegla individens ekonomiska behov respektive socialt betingade motivation som antas variera med individers sociala behov. Först studeras sannolikheten att ha mycket höga krav på att få ett jobb som motsvarar individens kvalifikationer (se *analys* 1-2). Därefter studeras sannolikheten att ha mycket höga krav på att få ett jobb på bostadsorten (se *analys* 3-4). I de sista analyserna studeras med linjär regression de faktorer som påverkar individens löneanspråk, mätt som en kontinuerlig variabel (se *analys* 5-6).

Tabell 2 visar att de arbetslösas *ekonomiska behov* inte ökar sannolikheten att ha höga anspråk i någon större utsträckning. Ett undantag är att mycket höga kvalifikationskrav är särskilt vanligt bland dem som har stora svårigheter att hantera sin ekonomi (se *analys* 2). En förklaring kan vara att det rör sig om personer som anser att det är mycket viktigt att få ett jobb som motsvarar deras kompetens. De är därför beredda att invänta ett sådant jobb trots att det frestar

på en redan ansträngd ekonomi. En annan förklaring är att de som högt värderar att få ett jobb som motsvarar deras kompetens ofta är personer som har haft relativt hög lön innan de blev arbetslösa och är vana vid en hög konsumtionsnivå som gör att de oftare än andra upplever att de har ekonomiska bekymmer. Inte heller individers *sociala behov* samvarierar med att ha höga anspråk i någon större utsträckning. De som mår mycket bra, trots att de är arbetslösa, har störst krav på att få ett jobb på bostadsorten (se *analys* 4). Däremot har de som mår psykiskt dåligt lägre anspråk på att få bo kvar. De är beredda att byta bostadsort för att få ett jobb.

Resultaten visar dock att höga anspråk i större utsträckning bestäms av de arbetslösas *objektiva möjligheter* att få jobb. *För det första* varierar höga anspråk med de sociala situationer de arbetslösa befinner sig i. Att vara starkt lokalt förankrad och att ha höga löneanspråk är vanligare bland kvinnor (se *analys* 4 och 6). Deras starka bindning till bostadsorten kan förklaras av att de har en make/sambo som jobbar på orten och att det inte motiverar dem att flytta om det inte bidrar till en förbättring av familjens totala ekonomi. En förklaring till att kvinnor har höga löneanspråk kan kanske vara att de oftare än män har haft lågavlönade och tillfälliga jobb innan de blev arbetslösa. Det bidrar till att deras löneanspråk är höga i relation till tidigare lön. Välkänt är också att medelålders och äldre har höga krav på att få ett jobb på bostadsorten liksom gifta och sammanboende (se *analys* 4). De senare har även relativt höga löneanspråk (se *analys* 6). Den delade försörjningsbördan underlättar för dem att invänta ett jobb som motsvarar deras anspråk eftersom de av naturliga skäl har en gynnsammare ekonomisk situation än de som är ensamstående. Det är dessutom vanligare att nordiska medborgare är fast lokalt förankrade. Det är ett rimligt resultat eftersom de i regel har släkt och/eller vänner i större omfattning på orten än de med utomnordisk härkomst (se *analys* 4).

För det andra bestäms höga anspråk bland de arbetslösa av deras kompetens. Beträffande *kravet att få bo kvar på orten* är det särskilt starkt bland de lågutbildade (se *analys* 4). En förklaring är att de har små förväntningar på att få ett jobb och att det utifrån deras synvinkel är orealistiskt att flytta eftersom de saknar formella meriter som är en viktig konkurrensfaktor om lediga jobb. En annan förklaring är att de har en instrumentell inställning till arbete, d v s att arbetet för dem ofta ger små belöningar förutom att inbringa ekonomiska resurser till hushållet (se t ex Johansson 1991:191). Däremot påverkar kompetens-

Tabell 2 Logistisk regression och linjär regression (b-koefficienter). Faktorer som påverkar höga anspråk vad beträffar kvalifikationer, bostadsort samt lön.

	Mycket höga kvalifikations krav (Logistisk regression) **Analys 1**	**Analys 2**	**Mycket stark lokal förankring** (Logistisk regression) **Analys 3**	**Analys 4**	**Löne-anspråk** (Linjär regression) **Analys 5**	**Analys 6**
Andel	20,9	20,9	50,8	50,8	0,97	0,97
Medelvärde						
Ekonomiskt betingad motivation						
Ekonomisk situation						
(Inga svårigheter ref)						
Svårigheter	-0,02	0,02	-0,10	-0,15	0,01	0,002
Stora svårigheter	0,55**	0,58**	-0,05	-0,02	0,02	0,01
Ekonomisk ersättning						
(Ingen ersättning ref)						
Arbetslöshetskassa	0,34	0,12	0,55***	0,16	-0,08***	0,03
Socialt betingad motivation						
Arbetsmotivation *(Låg ref)*						
Hög	-0,33	-0,32	-0,20	-0,18	-0,02	-0,02
Mycket hög	0,04	0,02	-0,22	-0,14	-0,03	-0,03
Psykiskt välbefinnande						
(Mycket bra ref)						
Bra	-0,20	-0,13	-0,15	-0,16	0,02	0,004
Dåligt	-0,10	0,02	-0,44**	-0,45*	0,01	-0,009
	---		---		---	
Objektiva möjligheter						
Kön *(Kvinna ref)*						
Man		0,20		-0,91***		-0,10***
Ålder (56- år ref)						
-25 år		0,27		-0,89**		-0,007
26-35 år		0,86**		-0,42		0,03
36-45 år		0,38		-0,25		0,03
46-55 år		0,61		-0,01		0,03
Civilstånd (Ensamstående ref)						
Gifta/sammanboende		0,20		0,68***		0,03*
Medborgarskap (Utomnordiskt ref)						
Nordiskt		0,03		0,60*		0,03
Utbildningsnivå (Gymnasial ref)						
Förgymnasial		0,23		0,33*		0,02
Eftergymnasial		0,40		-0,14		0,02
Utbildning i sökt yrke (Nej ref)						
Ja		0,36*		0,04		-0,02
Erfarenhet i sökt yrke (Nej ref)						
Erfarenhet i sökt yrke (Nej ref)						
Ja		0,03		0,22		-0,03*

fortsättning följer

Tabell 2 fortsättning

	Mycket höga kvalifikations krav (Logistisk regression) **Analys 1**	**Analys 2**	**Mycket stark lokal förankring** (Logistisk regression) **Analys 3**	**Analys 4**	**Löne-anspråk** (Linjär regression) **Analys 5**	**Analys 6**
Arbetshandikapp						
(Arbetshandikapp ref)						
Ej arbetshandikapp		0,05		0,18		-0,05*
***Klass** (Ej facklärda arbetare ref)*						
Facklärda arbetare		0,21		0,30		-0,02
Lägre tjänstemän		0,09		-0,04		-0,02
Mellan tjänstemän		0,24		-0,24		-0,04
Högre tjänstemän		0,39		-0,46		-0,21***
Chefer & fria yrkesutövare		0,30		0,36		-0,12***
Ej klassificerbara		-0,07		0,11		0,23***
Registreringstid		0,00008		0,00004		0,000008
***Anställningsförväntan** (Nej ref)*						
Ja, tidigare arbetsgivare		0,14		-0,01		-0,03
Ja, ny arbetsgivare		0,18		-0,08		0,002
Sysselsättning före arbetslöshet						
(Deltidsarbete ref)						
Heltidsarbete		0,20		-0,17		0,01
Annan sysselsättning		0,14		0,02		-0,01
Lokal arbetsmarknad						
(15- % arbetslösa ref)						
12-14 % arbetslösa		-0,32		-0,003		-0,008
-11 % arbetslösa		-0,02		0,04		-0,01
Konstant	-1,55***	-2,71***	0,06	-0,27	1,03***	1,01***
Pseudo R^2	0,02	0,05	0,02	0,12		
Adjusted R^2					0,02	0,24
N= 1350						

Signifikansnivåer ***= 0,001 **= 0,01 *= 0,05.
-------- = endast variablerna ovanför denna markering ingår i analysen.

höjande investeringar *kvalifikationskraven* bland de arbetslösa. Att de med utbildning i sökt yrke har mycket höga kvalifikationskrav är rimligt eftersom de har investerat resurser i en yrkesutbildning (se *analys* 2). Det gör dem angelägna om att få ett jobb som motsvarar deras kompetens eftersom arbetets kvalitativa aspekter är speciellt viktiga för dem. Att ha höga *löneanspråk* är särskilt vanligt bland de utan erfarenhet i sökt yrke, arbetshandikappade och ej klassificerbara med avseende på klass (se *analys* 6). Det tyder på att de grupper som har haft sämst chans att etablera sig på arbetsmarknaden har höga lönekrav. En förklaring kan möjligen vara att de saknar eller har ringa arbetslivserfarenhet, d v s att

de har begränsade kunskaper om arbetsmarknaden, som bidrar till att de har orealistiska förväntningar på lön. Ett annat intressant resultat är att höga löneanspråk inte påverkas av faktorer såsom arbetslöshetstid, arbetslöshetsnivå på den lokala arbetsmarknaden och ersättningsnivå. Däremot har män och de som jobbat på höga befattningar (högre tjänstemän, chefer & fria yrkesutövare) låga löneanspråk. Det rör sig om grupper som relativt sett kan ha varit högavlönade innan de blev arbetslösa. De har därför en bredare marginal att sänka sitt löneanspråk. Det tyder på att lönen på de delarbetsmarknader de rör sig inom spelar en roll för deras löneanspråk.

Som helhet visar resultaten att de arbetslösas anspråk i mycket liten utsträckning bestäms av ekonomiska och sociala behov. Anspråken bestäms i större utsträckning av deras objektiva möjligheter att få jobb. Att ha höga krav på att få ett jobb som motsvarar individens kvalifikationer är vanligare bland de som har investerat resurser i en yrkesutbildning. Individers krav på att få ett jobb på bostadsorten bestäms av deras sociala situation och höga lönekrav varierar med löneläget på de delarbetsmarknader de arbetslösa tidigare har rört sig på. Värt att notera är att de arbetslösas anspråk varken påverkas av hur länge de har varit utan arbete eller läget på arbetsmarknaden. *Sammantaget tyder resultaten på att de arbetslösas anspråk dels tycks formas utifrån deras möjlighet att röra sig geografiskt, dels varierar med de investeringar de har gjort för att höja sin kompetens.*

Anspråkens betydelse för chansen att få ett bra jobb

Trots att individers anspråk inte skiljer sig speciellt mycket åt (se *tabell* 2) kan de ändå ha betydelse för deras beredskap att acceptera jobb. Det antas ibland att de arbetslösa är kräsna och ovilliga att acceptera jobb som de inte är nöjda med. De väljer istället att kvarstå i arbetslöshet tills ett bra jobb erbjuds dem. Om detta antagande stämmer innebär det att majoriteten av de arbetslösa som får ett jobb övergår till bra jobb. Som nämnts är också ett vanligt antagande i debatten om arbetslöshetens orsaker att de arbetslösas ekonomiska villkor är för generösa. Det antas öka deras möjlighet att invänta ett jobb som motsvarar deras anspråk. Om det ligger något i detta antagande borde, av de som har fått ett jobb, de med ersättning från a-kassa oftare få bra jobb än de utan ersättning. De förra har större sannolikhet att klara sig ekonomiskt under en längre tidsperiod och har därför bättre möjlighet att invänta ett bra jobb.

Ett grundläggande antagande inom ekonomisk teori om arbetslöshetstider

(sökteorin) är att de arbetslösa kan påverka sin jobbchans genom de krav de ställer för att acceptera erbjudanden om jobb (Björklund m fl 1996:279). Men anspråksnivån förväntas inte bara påverka chanserna att få ett jobb utan också vilken typ av jobb den arbetslöse får. Höga anspråk borde leda till att enbart bra jobb accepteras, medan låga anspråk borde leda till att dåliga jobb oftare accepteras. Men chansen att få ett jobb torde även påverkas av andra faktorer. En sådan faktor enligt sökteorin är intensiteten i de arbetslösas *sökbeteende* (Björklund m fl 1996:279). Hög aktivitet antas öka de arbetslösas jobbchanser. Vi kan utifrån det anta att de som aktivt söker arbete även förbättrar sin möjlighet att få ett bra jobb. De arbetslösas jobbchanser kan även antas påverkas av andra faktorer kopplade till arbetsmarknaden. En faktor som uppmärksammats under senare delen av 1990-talet är som tidigare nämnts att drygt hälften av de arbetslösa som får jobb får ett jobb hos en tidigare arbetsgivare. Våra data visar att många *nyanställda* får tillfälliga jobb (54 procent) om än inte i samma utsträckning som de *återanställda* (75,3 procent)[9]. Det innebär att särskilt de som återanställs utgör en arbetskraftsbuffert på arbetsmarknaden (jmf Jansson 1997:101). Det kan t ex vara fråga om arbeten inom branscher som fluktuerar säsongvis eller jobb inom delar av arbetsmarknaden där vikariatsanställningar är vanliga (se t ex Svensson 1996:8). De återanställda får ändå i större utsträckning jobb som motsvarar deras kompetens (73,3 jämfört med 60,8 procent) respektive jobb med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete (74,1 jämfört med 65,8 procent) än de nyanställda. Andra faktorer som påverkar de arbetslösas jobbchans är t ex tid i arbetslöshet, kön, ålder, civilstånd och arbetshandikapp (se t ex Bolinder 1999). Vi kan därför anta att även de arbetslösas chanser att få bra jobb påverkas av sådana faktorer.

Följande analyser är inriktade mot att studera hur de arbetslösas anspråk har påverkat chansen att få ett bra jobb när andra faktorer av betydelse hålls under kontroll. För att kunna renodla effekten av att det är chansen att få ett bra jobb och inte chansen att överhuvudtaget få ett jobb som studeras läggs variabeln *predicerad jobbchans* in i ekvationen. Denna variabel baseras på ett predicerat värde av olika arbetslöshetsgruppers jobbchans[10]. Givet att denna variabel ingår i analyserna är det *de arbetslösas chans att få ett bra jobb* konstanthållet för deras chans att få jobb överhuvudtaget som studeras[11].

Då arbetsmarknaderna för män och kvinnor skiljer sig åt i många avseenden görs separata analyser för män och kvinnor. *Tabell 3* visar att många av de

Tabell 3 Logistisk regression (b-koefficienter). Sannolikheten att cirka två år efter urvalstillfället ha ett fast jobb, ett jobb som motsvarar individens kompetens respektive ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete bland män.

	Ett jobb Analys 1	*Ett fast Jobb* Analys 2	*Ett jobb som motsvarar individens kompetens* Analys 3	*Ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete* Analys 4
Andel[1]	35,8	14,7	24,7	19,6
Individuella anspråk				
Kvalifikationskrav *(Låga ref)*				
Höga	0,22	-0,55	0,67*	0,19
Mycket höga	0,21	-0,12	0,64*	0,02
Löneanspråk *(Höga ref)*				
Måttliga	0,63*	0,87	1,33*	0,35
Låga	0,47	0,23	0,98	-0,07
Ej klassificerbara	-0,27	-1,71	-0,07	-0,90
Lokal förankring (Svag ref)				
Stark	-0,26	-0,23	-0,49	0,04
Mycket stark	-0,10	-0,33	-0,50	0,37
Sökbeteende				
Tidningsannons (Någon gång ref)				
Aldrig	0,28	-0,04	0,60	0,06
Ofta	-0,02	-0,05	-0,11	-0,11
Vänner/kontakter (Någon gång ref)				
Aldrig	0,57*	0,60	1,01*	0,80
Ofta	0,19	0,36	0,06	0,29
Eget initiativ (Någon gång ref)				
Aldrig	0,08	0,43	0,25	0,28
Ofta	-0,10	-0,21	-0,10	-0,31
Söktid (0 timmar ref)				
1-4 timmar	-0,02	0,08	0,04	0,25
5 timmar eller mer	0,15	0,42	0,22	0,18
Individuella behov[2]				
Arbetsmotivation *(Låg ref)*				
Hög	0,64	0,51	1,49	-0,05
Mycket hög	0,79	0,76	1,81*	0,23
Ekonomisk ersättning *(Ingen ersättning ref)*				
Arbetslöshetskassa	-0,17	-0,89*	-0,41	-0,38
Objektiva möjligheter				
Ålder (56- år ref)				
-25 år	1,81***	0,76	2,42	2,30
26-35 år	1,75***	0,95	2,95*	2,24
36-45 år	1,34**	0,20	2,26	1,87
46-55 år	1,07*	0,63	1,81	1,14
Civilstånd (Ensamstående ref)				
Gifta/sammanboende	0,86***	1,00	1,40*	0,71
Medborgarskap (Utomnordiskt ref)				
Nordiskt	1,06*	1,38	1,65	1,35

fortsättning följer

Tabell 3 fortsättning

	Ett jobb Analys 1	***Ett fast Jobb*** Analys 2	***Ett jobb som motsvarar individens kompetens*** Analys 3	***Ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete*** Analys 4
Utbildningsnivå (Gymnasial ref)				
Förgymnasial	-0,33	-0,10	-0,43	0,02
Eftergymnasial	0,13	0,93	0,31	0,88
Erfarenhet i sökt yrke (Nej ref)				
Ja	0,41	1,06*	0,80	0,25
Utbildning i sökt yrke (Nej ref)				
Ja	0,09	0,07	0,26	0,51
Arbetshandikapp *(Arbetshandikapp ref)*				
Ej arbetshandikapp	-0,10	-0,43	-0,41	-0,23
Klass *(Ej facklärda arbetare ref)*				
Facklärda arbetare	0,65**	0,49	1,20*	0,46
Lägre tjänstemän	0,39	0,29	0,97	0,41
Mellan tjänstemän	-0,72	-1,05	-0,76	-1,11
Högre tjänstemän	0,86	-0,36	2,34**	-0,35
Chefer/fria yrkesutövare	0,71	0,83	1,62*	-0,50
Ej klassificerbara	-0,18	0,10	-0,70	-7,98
Registreringstid	-0,0004	-0,0003	-0,0009*	-0,0004
Anställningsförväntan *(Nej ref)*				
Ja, tidigare arbetsgivare	1,10***	0,30	2,03*	1,11
Ja, ny arbetsgivare	0,61*	0,83	1,46**	0,52
Sysselsättning före arbetslöshet (Deltidsarbete ref)				
Heltidsarbete	-0,57	0,17	-0,38	-0,47
Annan sysselsättning	0,15	-0,48	0,35	0,05
Lokal arbetsmarknad (15- % arbetslösa ref)				
12-14 % arbetslösa	0,57*	0,85	1,10*	0,72
-11 % arbetslösa	1,23***	1,74*	1,98*	1,05
Predicerad jobbchans[3]	xxx	-0,69	-4,37	0,001
Konstant	-5,98***	-6,23*	-9,24**	-6,59*
Pseudo R^2	0,18	0,12	0,16	0,18
N=	708	708	708	653

Signifikansnivåer ***= 0,001 **= 0,01 *= 0,05.
xxx =variabeln ingår ej i analysen

arbetslösa *männen* som har fått ett jobb har accepterat ett jobb som inte kan betraktas som bra jobb ur deras synvinkel. Resultaten visar även att de individuella *anspråken* inte påverkar mäns chanser att få ett jobb i någon större utsträckning. Ett undantag är att de med måttliga lönekrav har störst sannolikhet att få ett jobb (se *analys* 1). Vad beträffar chansen att få ett bra jobb får de med höga kvalifikationskrav och måttliga lönekrav oftare än andra jobb som motsvarar deras kompetens (se *analys* 3). Det tyder på att ett bra jobb ifråga om kompetens är viktigare för dem än att få ett jobb med en bra lön. Inte heller sök-

beteende påverkar chansen för män att få ett bra jobb i någon större utsträckning (jmf Bolinder 1999). Däremot påverkas chansen att få ett bra jobb av deras individuella behov. Det är vanligare att de med starka *sociala behov* (mycket hög arbetsmotivation) får jobb som motsvarar deras kompetens (se *analys* 3). Det tyder på att det är personer som tidigare har haft utvecklande och stimulerande arbeten, d v s personer med positiva erfarenheter av arbete, som får dessa jobb (jmf Ellingsaeter 1994:298). Vad avser mäns *ekonomiska behov* får de utan a-kasseersättning oftare fasta jobb än andra (se *analys* 2). Det är förmodligen personer som inte har haft möjlighet att kvalificera sig för ersättning från a-kassa, p g a att de inte har jobbat tidigare eller att de endast har haft kortvariga anställningar innan de blev arbetslösa, som får dessa jobb (jmf Thoursie 1998:247).

Mäns sannolikhet att få ett bra jobb påverkas även av faktorer som de har små möjligheter att påverka. Det är vanligare att yngre och gifta/sammanboende får jobb som motsvarar deras kompetens (se *analys* 3). Det tyder på att deras sociala situation spelar en roll. Även arbetsmarknadens utseende har betydelse för chansen att få bra jobb eftersom det är vanligare att de korttidsarbetslösa, de som förväntar sig att få ett jobb och boende på platser med låg arbetslöshet oftare får jobb som motsvarar deras kompetens (se *analys* 3). Det tyder på att personer boende på platser med en bra arbetsmarknadssituation oftare får sådana jobb. Dessutom får män med erfarenhet i sökt yrke och boende på platser med låg arbetslöshet oftare fasta jobb än andra män. Det senare tyder på att arbetsgivare på orter där arbetsmarknadssituationen är relativt god är angelägnare att försöka knyta personal till sig genom fasta jobb.

Även bland de arbetslösa *kvinnorna* har många accepterat dåliga jobb (se *tabell* 4). Inte heller deras chanser att få ett jobb respektive ett bra jobb påverkas av deras *anspråk* i någon större utsträckning (jmf *tabell* 3). Det är dock vanligare att kvinnor med måttliga lönekrav och de som är svagt lokalt förankrade får jobb med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete (se *analys* 4). Det tyder på att de kvinnor som är beredda att flytta oftare än andra får sådana jobb. Inte heller kvinnors jobbchanser påverkas av deras *sökbeteende* i någon större utsträckning. Ett undantag är att de som regelbundet söker arbete via tidningsannonser oftare får fasta jobb och jobb med minst samma lön som i tidigare arbete (se *analys* 2 och 4). Vad beträffar kvinnors s*ociala behov* är det vanligare att de med hög arbetsmotivation får fasta jobb respektive jobb med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete (se *analys* 2 och 4). Även deras ekonomiska

Tabell 4 Logistisk regression (b-koefficienter). Sannolikheten att cirka två år efter urvalstillfället ha ett fast jobb, ett jobb som motsvarar individens kompetens respektive ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete bland kvinnor.

	Ett jobb Analys 1	***Ett fast Jobb*** Analys 2	***Ett jobb som motsvarar individens kompetens*** Analys 3	***Ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete*** Analys 4
Andel[4]	31,6	10,9	19,2	15,7
Individuella anspråk				
Kvalifikationskrav *(Låga ref)*				
Höga	0,23	0,31	0,11	-0,05
Mycket höga	0,58	-0,03	0,63	1,07
Löneanspråk *(Höga ref)*				
Måttliga	0,20	0,07	0,15	0,82*
Låga	-0,04	-0,51	-0,18	0,39
Ej klassificerbara	-0,37	-1,36	-0,16	-1,65
Lokal förankring (Svag ref)				
Stark	0,17	-0,54	0,46	-0,94
Mycket stark	-0,29	-0,15	-0,17	-1,21**
Sökbeteende				
Tidningsannons (Någon gång ref)				
Aldrig	0,24	0,32	-0,10	0,43
Ofta	0,41	1,14*	0,29	1,41**
Vänner/kontakter (Någon gång ref)				
Aldrig	-0,37	-0,20	-0,43	-0,49
Ofta	0,14	0,49	0,02	0,29
Eget initiativ (Någon gång ref)				
Aldrig	-0,28	-0,42	-0,20	-0,73
Ofta	0,17	0,49	-0,006	0,12
Söktid (0 timmar ref)				
1-4 timmar	0,32	0,80	-0,08	0,52
5 timmar eller mer	0,25	0,31	-0,05	0,17
Individuella behov[5]				
Arbetsmotivation *(Låg ref)*				
Hög	0,47	2,88*	0,81	1,74*
Mycket hög	0,38	2,25	0,69	1,36
Ekonomisk ersättning *(Ingen ersättning ref)*				
Arbetslöshetskassa	-0,54	-1,68*	-0,20	1,33*
Objektiva möjligheter				
Ålder (56- år ref)				
-25 år	0,13	0,61	0,13	1,55
26-35 år	-0,07	0,06	-0,02	0,91
36-45 år	0,65	1,07	1,21	2,57*
46-55 år	0,71	0,16	0,90	2,16
Civilstånd (Ensamstående ref)				
Gifta/sammanboende	0,30	0,27	-0,05	0,75
Medborgarskap (Utomnordiskt ref)				
Nordiskt	-0,19	-0,56	-0,57	0,33

fortsättning följer

Tabell 4 fortsättning

	Ett jobb Analys 1	***Ett fast Jobb*** Analys 2	***Ett jobb som motsvarar individens kompetens*** Analys 3	***Ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete*** Analys 4
Utbildningsnivå (Gymnasial ref)				
Förgymnasial	-0,77**	-1,14	-0,85	-1,31
Eftergymnasial	0,12	0,17	0,22	0,67
Erfarenhet i sökt yrke (Nej ref)				
Ja	0,20	0,62	-0,27	0,24
Utbildning i sökt yrke (Nej ref)				
Ja	0,36	0,28	1,06**	0,55
Arbetshandikapp *(Arbetshandikapp ref)*				
Ej arbetshandikapp	0,74*	1,08	1,50*	0,89
Klass *(Ej facklärda arbetare ref)*				
Facklärda arbetare	-0,43	-0,78	-0,77	-0,94
Lägre tjänstemän	0,25	0,90	0,31	0,74
Mellan tjänstemän	0,11	-0,35	-0,07	-0,07
Högre tjänstemän	0,02	1,31	0,81	-0,35
Chefer/fria yrkesutövare	1,54*	1,55	1,88	2,57
Ej klassificerbara	0,67	0,88	0,19	-6,31
Registreringstid	-0,001***	-0,001	-0,001	-0,002
Anställningsförväntan *(Nej ref)*				
Ja, tidigare arbetsgivare	1,18***	1,91	1,24	2,58*
Ja, ny arbetsgivare	0,55*	0,92	0,61	1,37*
Sysselsättning före arbetslöshet (Deltidsarbete ref)				
Heltidsarbete	-0,09	-1,30**	0,14	-0,07
Annan sysselsättning	-0,49	-1,27	-0,34	-1,24
Lokal arbetsmarknad (15- % arbetslösa ref)				
12-14 % arbetslösa	0,40	0,99	0,37	0,50
-11 % arbetslösa	0,05	-0,09	0,08	-0,23
Predicerad jobbchans[6]	xxx	-4,06	-1,28	-5,77
Konstant	-2,25*	-4,33*	-3,04*	-3,45
Pseudo R^2	0,17	0,12	0,13	0,17
N=	642	642	642	578

Signifikansnivåer ***= 0,001 **= 0,01 *= 0,05.
xxx =variabeln ingår ej i analysen
1) Andel av män respektive kvinnor som är kvar i arbetskraften vid det andra intervjutillfället.
2) Variablerna *ekonomisk situation* och *psykiskt välbefinnande* ingår ej i dessa analyser p g a att det inte finns några signifikanta sambanden mellan dessa variabler och de tre indikatorerna på bra jobb.
3) Variabeln *predicerad jobbchans* avser att konstanthålla för de arbetslösas chans att få ett jobb (såväl bra som dåliga jobb). Variabeln baseras på ett predicerat värde av olika arbetslöshetsgruppers jobbchans utifrån analyser (logistiska regressioner) med den studerade modellens övriga oberoende variablerna med *att ha fått ett jobb vid det andra intervjutillfället* som beroende variabel. När den predicerade jobbchansen ingår som oberoende variabel ska resultatet tolkas som att vissa arbetslöshetsgrupper har större chans att få ett bra jobb.
4) Andel av män respektive kvinnor.
5) Variablerna *ekonomisk situation* och *psykiskt välbefinnande* ingår ej i dessa analyser p g a att det inte finns några signifikanta sambanden mellan dessa variabler och de tre indikatorerna på bra jobb.
6) Variabeln *predicerad jobbchans* avser att konstanthålla för de arbetslösas chans att få ett jobb (såväl bra som dåliga jobb). Variabeln baseras på ett predicerat värde av olika arbetslöshetsgruppers jobbchans utifrån analyser (logistiska regressioner) med den studerade modellens övriga oberoende variablerna med *att ha fått ett jobb vid det andra intervjutillfället* som beroende variabel. När den predicerade jobbchansen ingår som oberoende variabel ska resultatet tolkas som att vissa arbetslöshetsgrupper har större chans att få ett bra jobb.

behov påverkar chansen att få sådana jobb eftersom det är vanligare bland dem utan ersättning från a-kassa. Att det t ex inte är de etablerade kvinnogrupperna, d v s de som kvalificerat sig för a-kasseersättning, som får fasta jobb kan bero på att det är vanligare att kvinnor får s k atypiska jobb (se Persson 1997:251) och att det ökar deras risk för fortsatt pendling mellan olika tillfälliga jobb (se även Gonäs 1989:157-158).

Även kvinnors chanser att få bra jobb påverkas av faktorer som de har små möjligheter att påverka (jmf *tabell* 3). Det är vanligare att medelålders får jobb med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete (se *analys* 4). Formell kompetens spelar en roll eftersom det är vanligare att de med utbildning i sökt yrke får jobb som motsvarar deras kompetens (se *analys* 3). Det är dessutom vanligare att de som väntar på att anställas får jobb med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete (se *analys* 4). Det tyder på att det är grupper som är speciellt attraktiva att anställa som får dessa jobb. Det kan dels vara kvinnor med kortvariga arbetslöshetsperioder som flyttar mellan olika arbeten, dels säsongsarbetare med mellanliggande arbetslöshetsperioder. En annan förklaring är att det handlar om jobb inom områden på arbetsmarknaden, t ex offentliga verksamheter, där vikariatsanställningar är vanliga (se t ex Persson 1997).

Resultaten tyder som helhet på att de arbetslösas krav för att acceptera jobberbjudanden spelar liten roll för chansen att få ett bra jobb (jmf Åberg 1996b:12, Åberg 1999:12). Inte heller antagandet att de aktivt arbetssökande får bra jobb i störst utsträckning får stöd eftersom såväl aktiva som passiva får bra jobb (jmf Bolinder 1999:61). Det innebär att faktorer som avser att mäta individens motivation, med avseende på att söka och acceptera erbjudanden om jobb, är av underordnad betydelse för chansen att få ett bra jobb. En förklaring till detta motsägelsefulla resultat är att arbetsgivares rekryteringsbeteende spelar stor roll för de arbetslösas chanser att få jobb. Det sker en selektion av arbetslösa till lediga jobb som individen har liten chans att påverka. Under den studerade perioden var arbetslösheten mycket hög och konkurrensen om jobben hård. En annan förklaring är att lediga jobb relativt ofta tillsätts med arbetslösa som tidigare har varit anställda på arbetsplatsen (jmf Harkman & Jansson 1995:1, Jansson 1999). *Det som mest påverkar chansen att få ett bra jobb är sociala och arbetsmarknadsrelaterade betingelser i de arbetslösas omgivning.*

Diskussion

Syftet med studien har dels varit att undersöka vad som påverkar de arbetslösas anspråk, dels att studera vad anspråken betyder för de arbetslösas möjlighet att få jobb respektive bra jobb på den reguljära arbetsmarknaden. Analysen tar sin utgångspunkt i arbetets ekonomiska och sociala värde för individen. *Resultaten visar att arbetets värden inte bestämmer de arbetslösas anspråk i någon större utsträckning.* Ett intressant resultat är att de arbetslösas ersättning inte påverkar deras löneanspråk. Det stöder inte antagandet att en hög ersättning till de arbetslösa höjer deras anspråk (jmf Edin & Holmlund 1994). *Däremot varierar de arbetslösas anspråk med deras objektiva möjligheter att få jobb.* T ex ställer de som investerat resurser i en yrkesutbildning höga krav på att få ett jobb som motsvarar deras kompetens. Att ha höga krav på att få ett jobb på bostadsorten varierar med de sociala situationer de arbetslösa befinner sig i. En naturlig förklaring är att individers överväganden om att flytta varierar med partnerns arbetsmarknadsstatus eftersom familjen är en grundläggande ekonomisk enhet i samhället. De arbetslösas reservationslön tenderar att variera med såväl deras sociala situationer som löneläget på de delarbetsmarknader där de tidigare har jobbat.

Analysens andra del visar att sannolikheten att få ett bra jobb påverkas marginellt av såväl de arbetslösas anspråk som deras sökbeteende. Det kan jämföras med Åbergs (1999:12) studie som visar att de arbetslösas anspråk inte påverkar deras jobbchanser och Bolinders (1999:61) studie som visar att de arbetslösas sökbeteende påverkar deras jobbchanser marginellt under perioder av hög arbetslöshet. Ett undantag är att män med höga kvalifikationskrav och måttliga lönekrav har större chans att få jobb som motsvarar deras kompetens. Dock påverkas inte chansen att få ett jobb med en bra lön alls av de arbetslösas anspråk. Resultaten visar även att nyanställda får fasta jobb i större utsträckning än återanställda, men att de senare däremot oftare får jobb som motsvarar deras kompetens respektive jobb med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete.

Studien visar även att många arbetslösa accepterar jobb som inte motsvarar deras kompetens. Det innebär att många är överkvalificerade för det jobb de har accepterat. Det tyder på att trenden att många känner sig inlåsta på arbetsmarknaden riskerar att förstärkas (se Aronsson & Göransson 1997). Ett intressant resultat med avseende på de arbetslösas ekonomiska behov, är att de utan ersättning från a-kassa oftare får fasta jobb än andra. Det motsäger Carlings (1996) tes att en hög ersättningsnivå ökar de arbetslösas möjligheter att invänta ett bra jobb

eftersom de med ersättning från a-kassan, d v s de med hög ersättning, inte har större chans att få bra jobb än andra. Studien visar även att de arbetslösas objektiva möjligheter att få ett jobb spelar en roll för chansen att få ett bra jobb. Resultatet ligger i linje med Devine & Kiefer (1993:21) som påtalat att reservationslönens betydelse för de arbetslösas jobbchans kan ha överbetonats på bekostnad av strukturella faktorer. Det tyder även på att de ekonomiska incitamentets betydelse för chansen att få ett jobb kan ha givits för stor betydelse i debatten om arbetslöshetens orsaker. Det är intressant i skenet av den pågående debatten kring det nya förslaget till förändringar av arbetslöshetsförsäkringen (Näringsdepartementet 1999).

Resultaten visar som helhet att de arbetslösa accepterar de jobb som erbjuds, även om jobben inte kan betraktas som bra jobb ur individens synvinkel. Visserligen vet vi inte i vilken utsträckning de som ännu inte har fått något jobb varit för kräsna men klart är att många föredrar ett dåligt jobb framför inget alls. Det överensstämmer väl med att lönearbetet värderas högt även av de som är arbetslösa (Johansson 1999:168). De arbetslösa vill jobba men det är i hög utsträckning tillgången på jobb, inte deras anspråk eller sökbeteende, som styr deras jobbchanser.

Noter

[1] Denna svenska studie visar att andelen *tillfälliga anställningar* ökar från nio till 13 procent under perioden 1990 till 1996. Andelen tillfälligt anställda är stor inom skogs- och jordbrukssektorn, inom bygg, handel och servicesektorn, samt bland offentlig anställda.

[2] Sehlstedt & Schröders (1989:171) studie, med ungdomar under 25 år, visar att majoriteten av dessa önskar ett fast arbete.

[3] Nollen (1996:580) visar i en amerikansk studie att två tredjedelar av de som accepterar *tidsbegränsade anställningar* gör det av instrumentella skäl som att få in en fot på arbetsmarknaden, lön eller arbetslivserfarenhet (se även Buchtemann & Quach 1989:138-139).

[4] Tidsperioden mellan det första och andra intervjutillfället är beräknat till 645 dagar, med början från urvalstidpunkt för den första intervjun till den andra intervjun slutförts. Urvalet gjordes vecka 2 1996. Den första intervjun genomfördes vecka 9-13 1996 och den andra vecka 39-44 1997.

[5] Kategorin *ingen ersättning* omfattar även de med kontant arbetsmarknads stöd (KAS).

[6] Att t ex *kön*, som oftast brukar betraktas som en individuell faktor, utgör en strukturell faktor i denna studie hänger samman med att denna variabel i detta sammanhang avser att spegla förhållanden på arbetsmarknaden som individen inte kan råda över (t ex att arbetsmarknaden är segregerad eller att arbetsgivare föredrar att anställa vissa individer framför andra).

[7] Variabeln *predicerad jobbchans* avser att konstanthålla för de arbetslösas jobbchans (d v s deras chans att få såväl bra som dåliga jobb).

[8] Denna grupp utgör knappt en fjärdedel av de som har fått ett jobb. Av dessa uppger 57,9 procent att de inte har varit yrkesverksamma på den reguljära arbetsmarknaden innan de blev arbetslösa. När variabeln *ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete* studeras i de kommande analyserna ingår inte dessa individer p g a att de inte har uppgivit lön i tidigare arbete eller inte har förvärvsarbetat tidigare.

[9] Det överensstämmer med svenska studier som visat att av de arbetslösa som får jobb får övervägande delen tidsbegränsade anställningar (se t ex Harkman 1987:106-107, Holmlund 1995:152, Svensson 1996:8).

[10] Det predicerade värdet baseras på en analys med den studerade modellens oberoende variabler och de arbetslösas jobbchans som beroende variabel (se *analys 1 tabell* 3 respektive 4).

[11] När den predicerad jobbchansen ingår som oberoende variabel i analysen ska resultatet tolkas som att vissa arbetslöshetsgrupper har större chans att få *ett bra jobb*, d v s konstanthållning sker för att det inte är de arbetslösas jobbchans som studeras.

Referenser

Albrecht, J.W., Holmlund, B., Lang, H. (1989) "Job Search and Youth Unemployment", *European Economic Review* 33:416-425.

AMS. (1996) *Fler fasta jobb. Rapport nr 2* Arbetsmarknadsdepartementet Stockholm.

Aronsson, G., Göransson, S. (1997) "Fasta anställningen, men inte det önskade jobbet. En empirisk studie", *Arbetsmarknad & Arbetsliv* 3 (3):193-205.

Atkinson, A.B., Micklewright, J. (1991) "Unemployment Compensation and Labor Market Transitions: A Critical Review", *Journal of Economic Literature* (XXIX) :1679-1727.

Behrenz, L. & Delander, L. (1996) *Arbetsgivares rekryteringsbeteende. En intervjuundersökning.* Rapport från högskolan i Växjö.

Berlin, E. (1995) "Massiv majoritet för ett fast jobb", *Arbetsmiljö* (4):7-8.

Berlin, E. (1997) "Stor majoritet för fast jobb", *Arbetsmiljö* (5):3-5.

Björklund, A., Edin, P-A., Holmlund, B., Wadensjö, E. (1996) *Arbetsmarknaden.* Stockholm: SNS Förlag.

Bolinder, M. (1998) "Påverkas jobbchansen av sökbeteendet?", *Working paper No 11.* Sociologiska Institutionen. Umeå universitet.

Bolinder, M. (1999) "Sökbeteendets betydelse för chansen att hitta ett jobb", *Arbetsmarknad & Arbetsliv* 5 (1):45-62.

Buchtemann, C.F., Quach, S. (1989) "'Bridges'or 'traps'? Non-standard employment in the Federal Republic of Germany", s 104-148 i Rodgers, G. & Rodgers, J. (red) *Precarious jobs in the labour market regulation. The growth of atypical employment in Western Europe.* Bryssel: International Institute for Labour Studies Free University of Brussels.

Burchell, B. (1994) "The Effects of Labour Market Position, Job Insecurity, and Unemployment on Psychological Health", s 188-212 i Gallie, D., Marsh, C. & Vogler, C. (red) *Social Change and the Experience of Unemployment.* London: Oxford University Press.

Carling, K., Edin, P-A., Harkman, A., Holmlund, B. (1996) "Unemployment duration, unemployment benefits, and labor market programs in Sweden", *Journal of Public Economics* 59:313-334.

Carling, K., Holmlund, B., Vejsiu, A. (1999) "Do Benefit Cuts Boost Job Findings? Swedish Evidence from the 1990s", *Working paper 1999:8.* Uppsala: IFAU - Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

Devine, T.J. & Kiefer, N.M. (1991) *Empirical Labor Economics. The Search Approach.* Oxford: Oxford University Press.

Devine, T.J. & Kiefer, N.M. (1993) "The empirical status of job search theory", *Labour Economics* (1):3-24.

Edin, P-A. & Holmlund, B. (1994) *Arbetslösheten och arbetsmarknadens funktionssätt, Långtidsutredningen* 1995 Bilaga 8 i SOU 1995:4 Finansdepartementet. Stockholm: Fritze.

Ellingsaeter, AL. (1995) *Gender, Work and Social Change.* Oslo: Institute for Social Research.

Feather, NT. (1989) *The Psychological Impact of Unemployment.* Springer-Verlag.

Gallie, D., Vogler, C (1994) "Unemployment and Attitudes to Work", s 115-153 i Gallie, D., Marsh, C., Vogler, C., *Social Change and the Experience of Unemployment*. Oxford: Oxford University Press.

Goldberg, D.P. (1972) *The Detection of Psychiatric Illness by Questionnaire: A Technique for the Identification and Assessment of Non-psychotic Psychiatric Illness*. London: Oxford University Press.

Gonäs, L. (1989) *En fråga om kön. Kvinnor och män i strukturomvandlingens spår.* Stockholm: Arbetslivscentrum.

Halvorsen, K. (1998) "Impact of Re-employment on Psychological Distress Among Longterm Unemployed", *Acta Sociologica* 41 (3):227-242.

Harkman, A. (1987) *Arbetslös ungdom.* Regionplanekontoret Stockholms läns landsting.

Harkman, A. (1997) "Arbetslöshetsersättningen och reservationslön ", s 67-82 i Harkman, A., Jansson, F., Källberg, K., Öhrn, L., *Arbetslöshetsersättningen och arbetsmarknadens funktionssätt.* Solna: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Harkman, A. & Jansson, F. (1995) *Sökaktivitet, återanställning och chansen att få jobb*. Ura 1995:4 Arbetsmarknadsstyrelsen Solna.

Holmlund, B. (1995) "Livstidsjobb och korta jobb", *Arbetsmarknad & Arbetsliv* 1 (2):149-155.

Jackson, P. (1994) "Influences on commitment to employment and commitment to work", s 110-121 i Bryson, A., McKay, S., *is it worth working?*. London: Policy Studies Institute.

Jahoda, M. (1982) *Employment and unemployment: A social-psychological analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jansson, F. (1999) *Rehires and unemployment duration – new evidence of temporary layoffs on the Swedish labour market.* AMS utredning forsknings- och utvärderingssektionen. Ura 1999:10 Arbetsmarknadsstyrelsen. Solna.

Jansson, F. (1997) "Återflöde till arbetsförmedlingen efter ett arbete", s 83-108 i Harkman, A., Jansson, F., Källberg, K., Öhrn, L (red) *Arbetslöshetsersättningen och arbetsmarknadens funktionssätt.* AMS utredning forsknings- och utvärderingssektionen. Ura 1997:1 Arbetsmarknadsstyrelsen. Solna.

Johansson, G. (1999) "Arbetets värde och arbetslivets förändring", s 160-170 i Kungl. *Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Årsbok.*

Johansson, G., Isaksson, K., Sjöberg, A. (1996) *Drivkrafter för arbete: Attityder och värderingar i arbetskraften.* Stockholm: Rapport till den Arbetspolitiska kommittén.

Johansson, M. (1991) "Lönearbetet som mål eller medel", s 175-195 i Furåker, B. (red) *Arbetets villkor.* Lund: Studentlitteraturen.

Jonung, C. (1997) "Yrkessegregeringen mellan kvinnor och män", s 47-81 i *SOU* 1997:137 Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden. Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Stockholm: Fritze.

Jonung, C. (1993) "Yrkessegregeringen på arbetsmarknaden", s 56-93 i *Kvinnors arbetsmarknad. 1990-talet – återtågets årtionde?* Arbetsmarknadsdepartementet Ds 1993:8. Stockholm: Allmänna förlaget.

le Grand, C. (1989) *Interna arbetsmarknader, ekonomisk segmentering och social skiktning: en studie av arbetslivsstrukturer, anställningsstabilitet och löneskillnader.* Stockholms universitet Institutet för social forskning: Almqvist & Wiksell International.

Levin, H. (1998) "Arbetslöshet, tillfälliga jobb och välfärd", s 131-150 i Palme, J. & Stenberg, S.Å. (red) *Arbetslöshet och välfärd.* Skriftserien: Kunskap/idé/enskilda röster Nr 11. Stockholm: Nordstedts Tryckeri AB.

Löfström, Å. & Löwander, B. (1991) "Stanna eller flytta? – En studie av kvinnor och män som bor eller har bott i Norrlands inland", *Umeå Economic Studies* No 248. Umeå universitet.

Meulders, D. & Tytgat, B. (1989) "The emergence of atypical employment in the European Community", s 179-196 i Rodgers, G. & Rodgers, J. *Precarious jobs in labour market regulation: The growth of atypical employment in Western Europe.* Bryssel: International Institute for Labour Studies Free University of Brussels.

Nermo, M. (1997) "Yrkessegregering efter kön – ett internationellt perspektiv", s 82-108 i *SOU* 1997:137 Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden. Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Stockholm: Fritze.

Nilsson, A. (1988) *Strukturomvandling och arbetsmarknadssegmentering. En studie av arbetsmarknadsutvecklingen i Sjuhäradsbygden under 1970-talet.* Göteborg: Monograph from the Department of Sociology University of Gothenburg No 39.

Nollen, S.D. (1996) "Negative Aspects of Temporary Employment", *Journal of Labor Research* XVII (4):567-582.

Nordenmark, M., Strandh, M. (1999) "Towards a Sociological Understanding of Mental Well-being Among the Unemployed – The Role of Economic and Psychosocial Factors", i Nordenmark, M. *Unemployment, Employment Commitment and Well-being. The Psychosocial Meaning of (Un)employment Among Women and Men.* Umeå: Umeå universitet.

Näringsdepartementet (1999) *Kontrakt för arbete. Rättvisa och tydliga regler i Arbetslöshetsförsäkringen.* Ds 1999:58. Stockholm.

Persson, I. (1997) "Atypiska jobb och atypisk arbetslöshet – typiska för kvinnor?", s 251-280 i *SOU* 1997:137 Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden. Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Stockholm: Fritze.

Sehlstedt, K. & Schröder, L. (1989) *Språngbräda till arbete? En utvärdering av beredskapsarbete, rekryteringsstöd och ungdomsarbete.* Stockholm: EFA Arbetsmarknadsdepartementet.

Strandh, M. (2000) Different exit routes from unemployment and their impact on mental well-being: The role of the economic situation and the predictability of the life cours (antagen för publicering i *Work Employment and Society*).

Svensson, M. (1996) *Återanställningar.* Ura 1996:9 Arbetsmarknadsstyrelsen. Solna: Utredningsenheten.

Thoursie, A. (1997) "Kvinnors och mäns vägar ut ur arbetslöshet – likheter och skillnader", s 229-250 i *SOU* 1997:137. Stockholm.

Warr, P., Cook, J., Wall, T. (1979) "Scales for the Measurement of Some Work Attitudes and Aspects of Psychological Well-being", *Journal of Occupational Psychology* 52 :129-148.

Åberg, R. (1996a) "Ekonomiska och sociala perspektiv på sökeffektivitet och långtidsarbetslöshet", *Arbetsmarknad & Arbetsliv* 1 (2):113-131.

Åberg, R. (1999) "Equilibrium Unemployment, Search Behaviour and Unemployment Persistency" (antagen för publicering i *Cambridge Journal of Economics*).

Åberg, R. (1996b) "Långtidsarbetslöshet, jobbchanser och inflationshot", *Working paper* No 2. Sociologiska Institutionen. Umeå: Umeå universitet.

Åberg, R. (1997) "Är stigande jämviktsarbetslöshet huvudproblemet på arbetsmarknaden?", *Ekonomisk debatt* 25 (1):25-35.

Abstract

The demands of the unemployed and their role for the possibility to get a good job

This article studies what affect the demands of the unemployed and what these demands mean for the unemployeds possibility to get a good job. The study is based upon longitudinal data collected during a period of high unemployment. The results show that the demands of the unemployed are to a great extent adapted to their situation. High demands regarding qualifications are particularly common among individuals who have invested resources in vocational training. There is also a tendency for the housing situation to be important for social reasons, and for salary expectations to vary with the wage situation in the part of the labour market in which the unemployed moves. The probability of getting a good job is marginally affected by the unemployeds demands and their search behaviour. The chance to get a good job is primarily affected by social and labour market conditions in the environment of the unemployed. Newly employed more often get regular jobs and the re-employed more often get jobs that meet their demands. This study shows that many unemployed accept temporary jobs and jobs that not correspond to their demands.

Nyckelord: Arbetslöshet, anspråksnivåer, jobbchanser

APPENDIX

Datamaterialet

I den första intervjun blev svarsfrekvensen 74 procent. Av de som inte svarade var sju procent vägrare, några hade fått jobb innan intervjuerna genomfördes och andra hade av olika skäl övergått till andra sysselsättningar. Av de som besvarade telefonintervjun uppgav 1 813 personer att de var öppet arbetslösa eller deltagare i en arbetsmarknadspolitisk åtgärd och de resterande uppgav att de övergått till arbete. Dessa individer ingick i den andra intervjun och svarsfrekvensen blev 80 procent. Av de som inte svarade var fem procent vägrare och de resterande gick inte att komma i kontakt med av olika anledningar. Av dem som besvarade den andra intervjun var 33,7 procent öppet arbetslösa eller deltagare i en arbetsmarknadspolitisk åtgärd, 41,2 procent hade fått arbete och resten har övergått till andra sysselsättningar (t ex eget företagande, studier, pension, sjukskrivning, föräldraledighet).

Individuella anspråk

Variabeln *kvalifikationskrav* baseras på frågan: Hur viktigt är det för dig att få ett arbete som minst motsvarar Dina kvalifikationer? Svaren har kategoriserats enligt följande med respektive kategori i parentes; mycket viktigt (mycket höga kvalifikationskrav), viktigt (höga kvalifikationskrav), mindre viktigt samt oviktigt (låga kvalifikationskrav).

Variabeln *löneanspråk* (reservationslön) baseras på relationen mellan följande två frågor: Vilken är den lägsta månadslön före skatt Du kan tänka Dig att acceptera för ett heltidsarbete? Vad tjänade Du i ditt senaste förvärvsarbete per månad före skatt? Värdet på den första frågan har delats med värdet på den andra variabeln. Denna variabel har sedan delats i kategorierna låga löneanspråk (-0,81), måttliga löneanspråk (0,82-1,01) och höga löneanspråk (1,02-). De som inte har kunnat kategoriseras har sammanförts till kategorin ej klassificerbara (6,6 procent av de arbetslösa). Av denna grupp har knappt hälften arbetat innan de blev arbetslösa.

Variabeln *lokal förankring* baseras på frågan: Hur viktigt är det för Dig att bo kvar på den ort där Du bor nu? Svaren har kategoriserats som följer med respektive kategori i parentes: mycket viktigt (mycket stark lokal förankring), viktigt (stark lokal förankring), mindre viktigt samt ej viktigt (svag lokal förankring).

Bra jobb

Ett jobb som motsvarar individens kompetens mäts med svaret ja på frågan: Motsvarar din nuvarande anställning din utbildning och dina kvalifikationer? *Ett jobb med minst samma lön som i tidigare arbete* mäts med svaren på frågorna: Vad tjänande Du i ditt senaste förvärvsarbete per månad före skatt? (vid det första intervjutillfället) respektive: Vilken månadslön har du före skatt? (vid det andra intervjutillfället). Svaret på den första frågan (lön i tidigare arbete) har dividerats med svaret på den andra frågan (lön i nuvarande arbete). De med ett värde under 1 har fått ett jobb med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete. I denna studie har svaren kategoriserats enligt följande; <1,06 = ett jobb med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete respektive >1,05 = ett jobb med en lägre lön än i tidigare arbete.

Motivationsrelaterade faktorer

De arbetslösas *sökbeteende* mäts dels med användandet av de tre sökmetoderna; *tidningsannons, vänner/kontakter* respektive *eget initiativ* baserat på frågan; "Har Du under Din nuvarande arbetslöshetsperiod använt Dig av följande sätt att söka arbete på?", dels *söktid* baserat på frågan; "Hur många timmar har Du sammanlagt ägnat åt att söka arbete de senaste två veckorna?" (se även Bolinder 1999).

Arbetsmotivation (WIS) är ett index summerat utifrån följande påståenden där den intervjuade svarar på en 5-gradig skala från "tar helt avstånd" till "instämmer helt":

- Det är mycket viktigt för Dig att ha ett förvärvsarbete.
- Även om Du vann en stor summa pengar så skulle Du förvärvsarbeta.
- Du avskyr att vara arbetslös.
- Du blir väldigt snabbt uttråkad om du inte har ett förvärvsarbete att gå till.
- Bland det viktigaste som finns i livet är att ha ett förvärvsarbete.

En summering av svaren på dessa påståenden ger en skala från 0-20. Utifrån denna skala har kategorierna låg- (0-7), hög- (8-15) och mycket hög arbetsmotivation (16-20) skapats (WIS-skalan se Warr m fl 1979).

Psykiskt välbefinnande (GHQ) är ett index summerat utifrån nedanstående tolv påståenden med en 4-gradig skala från "stämmer inte alls" till "stämmer helt":

- Du har förlorat mycket sömn p g a oro.
- Du känner att du spelar en betydelsefull roll för andra
- Du känner att du klarar av att ta beslut om saker och ting
- Du känner dig väldigt pressad
- Du känner att du inte kan klara av de dagliga problemen
- Du kan koncentrera dig på vad du gör
- Du kan ta itu med svårigheter
- Du känner dig olycklig och nedstämd
- Du har känt att ditt självförtroende minskat
- Du tänker på dig själv som en värdelös person
- Du känner dig någorlunda lycklig när allt kommer omkring
- Du har kunnat klara av dina dagliga göromål

Svaren på dessa påståenden lägger sig på en skala mellan 0 och 36. Tre kategorier har skapats utifrån dessa; mår dåligt (13-36), mår ganska bra (5-12) och mår mycket bra (0-4). Denna variabel används även som kontinuerlig variabel (GHQ-skalan Goldberg 1972).

Variabeln *ekonomisk situation* baseras på frågan: Om du ser till ditt hushålls ekonomiska situation, hur klarar Du/Ni Din/Er situation? Svaren har kategoriserats enligt följande (respektive kategori i parentes): ganska lätt, lätt respektive mycket lätt (inga svårigheter), vissa respektive små svårigheter (svårigheter), stora svårigheter (stora svårigheter).